Бары дойдулар пролетарийдара, холбоһуҥ!

САҺА ОЛОХ

ХАҺЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

ССКП ЧУРАПЧЫТААҺЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҺЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 104 (7021). | 1990 сыл. Атырдьах ыйын 30 күнэ. ЧЭППИЭР | Сыаната 3 харчы

✦ *Кыстык бэлэмин бэрэбиэркэлиибит* ✦

ОТЧУТТАР КЭЛЭЛЛЭРИН КЭТЭҺЭЛЛЭР ҮҺҮ...

(Биһиги рейдэбит)

Билигин ханна да тиий, кыстык бэлэмин айдаана. Буолумуна даҕаны, ким кыйын сылаас дьиэҕэ олорон, үлэлиэн баҕарбат [illegible]

Биһиги [illegible] Маркс аатынан совхоз фермалара кыстыкка тоҥо бэлэмнээхтэрин көрөн кэллибит. Аан маҥнайгыттан Куула Куел фермаҕыттан тиийэбит. Бу хотоҥно биэс ыанныыксыт сүөһүтэ туруохтаах. Саҥатык соҕус хотон, ол эрээри аспыт сылларга тымныы эбит. Үрдүгэр дах, кунус кутуллуохтааҕа, ким да кутара биллибат. «Оскуола оҕолоро куталлара буолуо», — диэн сэрэйэр зоотехник.

Тиҥэһэ турар хотоҥутар өрөмүөн барбыт. Манна 45 тиҥэһэ кыстыахтаах. Нохуөм таһаартарар ТСН оҥорбуттар, электродойка киирбит. Былырыын улэйиттэр ааннарын аҥалларыгар-сабаларыгар олус эрэйдэммиттэр. Улахан аан муус[illegible] хаалар эбит.

Тоҥургэстээх фермаҕытар «Агропромэнерго» үлэһиттэрэ КТ-Ф-300 оҥоҕу туруора сылдьаллар. Матырыйааллара суох буолан тардыллыбыттар. Бу хотоҥно ыаннык уонна ньирэй турар. Соо[illegible]

Бу күннэргэ оройуон совхозтарыгар туорахтаах культуралар хомуурдара саҕаланна. Карл Маркс аатынан совхоз бастаан быстарбыт 40 гектардаах баанынатыттан 800 центнер бурдуҥу ылла. Оттон Эрилик Эристинин аатынан совхоз 130 гектары хомуйан 1500 центнер көҥүс туорааҕы маҥхаанайыгар кутта.

Субуруускай аатынан совхозка бурдук үүнүүтэ

ОРОЙУОН БААҺЫНАЛАРЫГАР

хоҥка саамай улахан хотон. Дмитрий Дмитриевич Петров салайаччылаах бригэдэ ыччат сүөһү турар хотонугар быстах өрөмүөл ыыппыт.

200 борооску турар хотонугар Николай Васильевич Дьячковскай салайар тутуутун бригэдэтэ өрөмүөн ыыппыт. Хотон үрдүк оҥорбуттар, өһүөлэри туруортаабыттар. Иҥ хотон аҥар эрэ өртүгэр өрөмүөн барбыт. Аҥар өрө өһүөлэрэ бу суулаан түһүөх курдук саҥнаһан тураллар. Итиннэн кордехха, салайаччылар аҥар өртүн быһар былааннаахтар быһыылаах.

«Эрчим» фермаҕа өрөмүөн ыытыллыбыт. Алдьаммыт муосталарын уларыйыттар, сүөһү убаҕаһа сүүрэр цеменнээх кутан бөртөхэй диэн траншея оҥорбуттар. Бу хотоҥнго ыаннык сүөһү туруохтаах.

Николаевтар арендтай бригэдэлэрин сүөһүтэ турар хотоно сабыс-саҥа, үөһэннэн түннүктэрдээх, саҥа бырайыагынан тутуллубут хотон. Хаһаайыттар быстах өрөмүөнү ыыта сылдьаллар.

Үрэх-Күөрэ учаастагар

оотехник Ирина Ивановна Трофимова хотоннорун көрдөртүүр. Манна биир да хотоҥно өрөмүөн ыытыллыбатах. 80 ньирэй турар хотоно саҥатык. «Отчуттар каллэхтэринэ үс киһилээх бригэдэ тэриниэн, ньирэй турар хотонугар быстах өрөмүөн ыыттарыам», — диир зоотехник. Мөлтөх хартыына ыаннык турар хотонугар кэһүннэ. Манна 150 ыанар сүөһү туруохтаах. Муостата кута курдук дыр-дыгдаҥнас, сүөһү буолуохтааҕар, киһи ыыйан хаампат үлүгэрэ. Оноо ыһыллан баран турар. Үһүн ураҕаһынан муоста кутатын аннаан көрбүппүт түгэҕин булбат.

— Отчуттарбытын кэтэһэбит, билигин манна биир да өрөмүөн ыытыах айылаах киһи суох, барыа окко сылдьаллар. Үлэ киэнэ ыытаанаҕа турар, кутатын бастарабыт дуу, хоруу хаһарбыт дуу. Матырыйаалбыт да суох. Бэрэбиналэр эрэ аҕалылаан сыталлар. Маннааҕы пилорамабыт үлэлээбэт. Дьабылаҕа иттэрэбит дуу? Биир да хотоҥнго күр ноҥуом ыраастана илик. Мин Благовещен-

скайдааҕы тыа хаһаайыстыбатын институтун саҥа бүтэрэн кэлбитим, бэйэм дьабылылабын. Иҥ курдук туруктаах хотоннору туттарбыттара. Аны отчуттарбытын балаҕан ыйын 5 күнүгэр диэри кэлбэккит диэбиттэр этэ, — диэн кэпсиир Ирина Ивановна.

Саҥа үлэлээн эрэр үлэһиккэ ыытаанах. Быйыл дьыл эрдэ кэлиэ диллэр. Биирдэ хаар кэлэн ыгыччы түһэн кэбиһиэ диэн буолар. Оттон күн-дьыл ыраатта. Маннык туруктаах хотоҥно хайдах даҕаны сүөһү кыстыыр кыаҕа суох. Оҥоон совхоз салалтата сүһаллык дьаһал ылларына табыллыыны. Ангардас бу эдэр специалист кыайбата чуолкай.

Карл Маркс аатынан совхоз хотоннорун кыстыыка бэлэмнэрин тэҥнээн кордехха, совхоз кини уһаайбатын фермаларын бэлэмнэрэ арыычча, оттон Үрэх-Күөрэ учаастагын хотоннорун туруга быстар мөлтөх. Отчуттары катэспэккэ, үлэни саҕалыыр наада буолбут.

В. СОЛОВЬЕВ,
ветстанция начальнигын солбуйаччы.

Л. ОЛЕСОВА.
(Хаһыат анал. корр.).

оҥороччулара бурдук хомуурун тала сылдьан саҕалаатылар.

Билигин турутунан Карл Маркс аатынан совхоз гектартан ортотунан 20-лии, Эрилик Эристинин аатынан совхоз 11-дии центнери ылаллар.

«СОЛНЫШКО» ЛААҺЫРГА

Чуралчы орто оскуолатын «Солнышко» үлэ уонна сынньалаҥ лаагыра хас сайын ахсын пришкольнай учаастакка оҕуруот астарын олордон, кэһилгэннэрэ атыылыыр.

Бу лаагыр оҕолорун хаһыс да сылын Егор Егорович Сивцев салайан үлэлэтэр. Егор Егорович оҕолорун үлэлэриэн астынарын туһунан, биһиги Сахабыт сирин тыйыс усулуобуйатыгар хайдах гынан эдбох үүнүүнү ылар туһунан итийэн-кутуйан кэпсиириҥ истэн олорон, бу киһи, кырдьык даҕаны, бэйэтин идэтигэр бэриниилээх педагог диэн саныыгын.

Быйыл сайын манна үс сезон устата 75 оҕо ханикулларыгар үлэлээн, сынньаннан аастыттар. Оҕолор күҥгэ 4-түү чаас устата үлэлиилэр. Сынньалаҥ ааас көрүҥнэрин туһанан, сайыны кыһаҕана суохтук атаарбыттар. Ол курдук, Чөркөөхтөөҕү музейы көрөн кэлбиттэр, походтарга сылдьыбыттар, ааас темаларга КВН-лары ыытаннар, интеллектуальнай да өртүнэн сайдалларын умнубатахтар.

Лаагыр хаһыс да сылын оройуон оскуолаларын пришкольнай учаастактарын үрдүк үүнүүнү ылыыга күрэхтэһиилэригэр бастаабыта. Быйыл даҕаны оҕолор ол саҥаларын ыһыктыбакка үлэлээн кэллилэр. 350 кв. м иэнээх сабыылаах сиргэ огурсу, помидор олордубуттар. Уопсайа 30 суол оҕуруот аһын ыспыттар: моркуоп, редиска, лук-батун, укроп, о. д. а.

— Быйыл хортуоппуйбут сириттэн улахан үүнүүнү ылбатахпыт астынарбат, — диир лаагыр старостата VIII кылаас үөрэнээччитэ Катя Макарова. Катя манна бөлүөр үһүс сылын үлэлиир. Онон үүнээйиҥ кытары бодьуустаһарга опыттаах киһи. Оҕолор үгүстэрэ даҕаны иккис, үһүс сылларын үлэлиллэр.

— Манна үлэлиирбитин астыҥабыт. Бэйиҥ үлэлээбит үлэҥ түмүгэ арылхайдык нестор. Үүнээйиҥ саас эрдэттэн бүөбойдаан, күҥүн үүгүэй түмүгү көрөртөн ордук туох баар буолуон сөбүй? — дэһэллэр кинилэр.

Ира Романова (IX кыл.), Катя Макарова, Таня Романова (VIII кыл.), Володя Павлов (VIII кыл.) икки сезон түмүгүнэн үрдүк үүнүүтэ лаагырдарын иннинэ бастаннар, анал бөлүөхтэри ылбыттар. Оттон VIII кылаас үөрэнээччитэ Дима Кузьмин манна лаагыр кэнниттэн баҕа өртүнэн хаалан үлэтин түмүгүн өссө көрөр саныыр.

Лаагыр быйылгыттан Карл Маркс аатынан совхозка арендтай бөдөрөөннэ киирэн үлэлиир. Совхоз кинилэргэ 2 тонна оҕуруот аһын үүнэрэн туттараллыҥ былаан тиэрдибит. Онтуларыҥ дьоҥуҥ, хата, аһарбыттара ыраатта. Нөһилиэннээҕэ бэс ыйын 25 күнүттэн саҕалаан билиҥҥи турутунан 2 тонна 67 кг туттарбыттар. Ол иннитэн 1,5 тонната огурсу. Оҕуруоттарыҥ аһын сайын устата «Юбилейнай» маҕаһыынна оҕолор бэйэлэрэ илиилэриҥэн таһан туттарбыттар. Транспорт суоҕа оҕолору бэрнэ эрэйдээбит. Ону ким даҕаны болҕомтоҕо ылан, транспорт булан биэрэр туһунан саныабатах.

Дуогабардарыҥ толордохторуна совхоз 20 тыһ. солкуобайы киирдэрэ хамнас быһыытынан биэриэхтээх эбит. Ону оҕолор сүбэлэһэн баран, 15 тыһ. солкуобайын үөрэнэр оскуолаларыгар, кабинеттары туһаран оҥоруурга, оборудование атыылаһыыга биэрэргэ быһаарбыттар. Оҕолор бу инициативалара киһиин үөрдүүн эрэ сөп.

Барыллаан аҕыныан, быйыл 1 кв. м иэнээх сиргэн 6—7 кг огурсу, помидор үүнүүтэ хомулунна. Теплицаларын иннигэр огурсулары сиргэн метр аҥарын нурдук үрдүктээх стеллажтарга олордоллор эбит. Бу огурсу аһын эрдэ биэрэрин хааччыйар. Егор Егорович кэпсээннэрэ, кинилэр огурсута, помидора, уопсайыан, ыспыт астарыгар нитраттары туттартан аккаастаммыттар. Онон ыырачаан оҕуруотчуттар астарыгар тиэнсибиттэр туох да саҥаата суох үөрэ-көтө остуолгутугар ууруоххутун сөп.

Кинилэр үлэлэрэ этиҥэн эрэ бүппат. Кыра сиргэ сибэкки ыһылыахтар.

М. ТИМОФЕЕВА.

✦ *Ас-үөл программата: эн сирэй кылаатын* ✦

КЭСКИЛЛЭЭХТИК ДЬАҺАНАН ҮЛЭЛИИЛЛЭР

Ас-үөл программатын оҕохчо киллэрсиигэ тэриллэлэргэ кемо хаһаайыстыбалары тэриннин биир быһаарар оруоллаах. Билигин оройуоҥҥа арендтай коллективтары, кооперативтары сэргэ тэриллэлэр бэйэлэрин кыахтарынан кемо хаһаайыстыба араас көрүҥнэрин тэрийэ сатыыллар. Ол сорох сирдэргэ, биллэн турар, үгүс ыарахаттаардаах биллэр, кыайтарбат, сатаммат өрто үгүс буолар. Оттон сорохторго балачча үчүгэй саҕалааһыннар баалларын. Холобур, «Агротехснаб» предприятие бэйэтин кемо хаһаайыстыбатын былаанаахтык, кэскиллээхтик дьаһанан тэрийэр.

Билигин кемо хаһаайыстыбаны агроном идэлээх Алексей Семенович Макаров салайар. Кинилэр 59 ыанахтаахтар, ол иннитэн 53-нэ ыатар. Шефтээх Карл Маркс аатынан совхозтан 35 ыанаҕы 1995 сылга диэри дуогабардаһан арендаҕа ылбыттар. Сыл ахсын совхоз суотугар государствоҕа 60-нуу тонна үүгү туттарыахтаахтар, туох баар көрүүтүн-истиитин, аһылыгын ороскуотун «Агротехснаб» предприятие бэйэтэ уйунар. Аны биэс сылынан ити сүөһүлэр тэриллэ кемо хаһаайыстыбатын бас билиитэ буолуохтаахтар.

Итиннэ таһынан 42 ньирэйдээхтэр, 4 бороскулаахтар, икки атыыр оҥустаахтар, 43 сылгылаахтар. Ол иннитэн 40 тыйы, 3 атыыр. Онон тыйдарын үс атыыр үөрүүгэр арааран билигин Василий Васильевич Шадрин көрөр-истэр, бэрийэр, мэччитэр, наада түбэлтэтигэр далга хаайан эбии аһатар. Ыаммыт үүттэрин оҕо аһылыгын бэлэмнэир куукунаҕа, оройуоннааҕы юнин балыыһанын ыытта дуогабардаһан, Т-16 тракторынан таһаллар. Итиннэн ордугун оройуоннааҕы үүт заводугар туттараллар. Ыыр үүттэрин хаачыстыбата куһаҕана суох, ырааһынан эмиэ сирдэрбэттэр.

Фермалара Садьымаҕа баар. Улахан алааһы үс мас остуолба күрүөлээн эргийбиттэр, ньирэй сарайа, туспа күрүө-хаһаа, хаарчах тутуллубуттар. Манна Анна Семеновна Попова старшайдаах үс ыанньыксыт үлэлиир. Ыынахтарын электродойкаан ыыллар. Онон ньирэйдэрин бэйэлэрэ көрөллөр, аһаталлар-сиэтэллэр. Билигин күҥгэ иккитэ ыыллар. Ону ыанньыксыт Гарсия Гаврильевна Григорьева үстэ ыаһыыгга ынахтара ыыйан мэччийбэттэриэн быһаарар. Хотоннорго арочнай, итиэтэр системалаах. Быйыл онтуларын салгыы сылдьаллар. Сүөһү ноҥуома, убаҕаһа түһэр дьаамалардаах, автопоилкалаах, ноҥуому ыраастыырдаах. Итиин таһынан эбии аһылыгы бэлэмнэир сыахтаах, котельнайдаах. Дьаамаҕа түспүт сүөһү убаҕаһын оборторон ылан тута баанынаҕа киллэрэргэ былаанныллар.

«Агротехснаб» предприятие салалтата ферма таһыгар сүөһү үлэһиттэриттэр аналын толору хааччыллыыллаах бытархай блоктан алта ыал олорор 6 дьиэтин тутарга былаанналлар. Ол иннитэн субу күннэргэ иккитэ үлэҕэ киирэхтээх, билигин электропроводтарын тардыы, кыраасканаалаһын үлэлэрэ ыытыллаллар. Итиин сэргэ Садьымаҕа сылгыга анаан туспа күрүөнү-хаһааны тутарга, элбэх сыллаах оту үүннэрэргэ сири тангастыырга суоттаналлар. Кемо хаһаайыстыба ити курдук сыл ахсын сүөһүтүн, сылгытын ахсаанын элбэтэргэ, онуоха анаан тутуунну өссө кэҥэтэргэ былаанныыр.

Быйыл «Чуралчы» совхозтан 170 гектар баанынаны арендалаастыттар. Итиэннэ 80 гектарыгар эбиэйи үүнэрбиттэр. Оттон уратытын быйыл туһамматылар. Ол биир чинчэтиэн сиэрдийэтэ эргэрэн тохтубута буолла. Ону мантан күһүн саҥардарга суоттаналлар. Ол иннитэн 80 гектардаах эбиэстэрин сиилэстээн бүтэрдэхтэриэнэ маһын бэлэмнээн, таһан, баҕаналарын омуһаҕын хаһан сиэрдийэтин тутуунну саҕалыыр былааннаахтар уонна ити үлэни кыһыннары ыытыахтаахтар. Сиилэсчиттэр арендаларын механизатордара эмоолга ыһыыга анаан хадьымалы хорутууга турунарга бэлэмнэллэр. Ити үлэни опыттаах трактарист И. П. Старостин баһылаан көҥүлээн ыытыаҕа.

Кемо хаһаайыстыба начальника А. С. Макаров күөх массаны ыһыы иэдэс кэҥэттэхтэриэнэ сиилэс дьааматын оҥоруу наадата үөскүүрүн туһунан кэпсиир. Аны «Чуралчы» совхозка 80 быыһыаннарын туспа сиилэстиэхтээхтэр. Сири тангастааһын хаачыстыбатын туспардахха, уоҕуртахха сүөһү аһылыга буолар культуралар олгом үүнүүлэрин ылыахха сөбүн туһунан этэр. Хаһаайыстыба төһө сөйдан, кэҥэн иҥэриттэн көрөн материальнай базаны сыыйа туһаарарга, байытарга суоттаналлар. Техникаҕа наадыйыы эмиэ улаатыахтаах. Онон тыа хаһаайыстыбатын холбоһор массыыналарын туруорар сарайдары, үүт пуунун тутуунну, гаражтары иэҥэтиини былаанналлар. Итиэннэ да атын хаххадар, сарайдар наада буоллаллара үгүс.

Бу кэпсиир кемо хаһаайыстыбабыт быйыл саҥа тэриллэн үлэтин саҕалаата эрэ. Ол гынан баран «Агротехснаб» предприятие салалтата кэскиллээхтик, ыраахха диэри толкуйдаммыт былааннаан дьаһанан үлэлиирэ атыттарга холобур буолуон сөп.

С. АЛЕКСЕЕВ.

✦ *Оройуон комсомолун 70 сылын көрсө* ✦

КОММУНИСТ ИНИТЭ—КОМСОМОЛ ТУРБУТА

Советскай былаас бастаны сылларыттан саха олоҕу туругурдуута партиэ бастыҥ көмөлөөччүнэн, эрэллээх тирэҕинэн ыччаттар политическай тэриллэлэрэ — комсомол буолбута. Чурапчыта да оннук эбэ.

Отутук сыллардаахха комсомол райкомун бастакы секретардарынан Роман Петрович Кривошапкин (Н. Д. Субуруускай аатын уола), Семен Иванович Неустроев, Тимофей Алексеевич Борисов, Николай Григорьевич Иванов, Иван Данилович Яковлев, Петр Данилович Дмитриев, Павел Павлович Неустроев, Иннокентий Иннокентьевич Никифоров, Егор Михайлович Филиппов үлэлэбиттэрэ.

Оччотооҕу үлэ-хамнас туһунан кинилэртэн бинилэрэ Е. М. Филиппов бу курдук суруйар (инин ЫБСЛКС райкомун бастакы секретарынан 1938—1940 сс. үлэлэбитэ):

— 1939 сыл саҥатыгар норуот өстөөхтөрүн утары өхсүһүр туһунан бөҕөнүрүөс комсомольскай тэриллэ активын мунньах дьүүллэҥнилиэбита. Коллуруос төһө да токурутуулаах ыйын комсомол актива үрдүк таһымнаах, уоҥсай дьыала туһугар кытаанах ирдэбили туруорар ыахтааҕын көрдөрбүтэ. Кулуубу тодору ыйын мустубута, тыл этэргэ 80-са киһи суруйтарбыта. Үс күҥү тура мунньахтаан баран түүн буолан эрдэҥинэ хаспытынан тохтотөрсө өтүн кирбитигэр улахан мортуор, айдаан турбута, мунньаҕы салгыы ыытыахха диэччилэри тыл этэргэ суруйтарбатахтар кытта өйөөбүттэрэ. Куоластаах тумугэр кыаннар 5 күүн быһа барбыта. Алта уонтан тахса киһи тыл эппитэ, сорох дьоннортон быһаарыылара истиллибитэ. Мунньахтааҕы оройуон үлэтэ-хамнаҕа сиистэн ырытыллыыта. Итиэннэтэрэ туоратарга, үлэни туоҕаарга сыанналаах этиилэр кирбиттэрэ.

Ити оройуон комсомолыттан олоҕуттан соҕотох кыра лоскуй даҕаны оччотооҕу ыччаттар олохтох акчаностарыы, оройуон сайдыытыгар нс сүрэхтэн баҕаран туран кытталларын көрөхпүлүр.

Комсомольскай секретардар барыы туспа суоллаах-иистээх этиилэр. Холобур, Тимофей Алексеевич Борисов олоҕун да ылан көрүөҕүн.

Тимофей Алексеевич 1906 сыллаахха Инкис Хатылы (Болтого) нэһилиэгэр быстар дьаданы көрдөөтө. Оҥо саҥа аас-туор кэмигэ аспыта. Чурапчытааҕы начальнай оскуоланы бүтэрэр сылыгар аҕата 7 сыл үһүнүн, ыарахаттык ыалдьан өлбүтэ, онон уолчаан салгыы үөрэнэр кыаҕа суох буолбута.

1921 сыллаахха комсомол ертүнэн Чурапчы бойобуой дружинатыгар бөйөөнэнан кирбитэ, Пепелиев баандатын утары сэриилэспито. 1924 сыллаахха комсомолга кирбитэ. 1927—1928 сс. Субуруускай нэһилиэгин Советын председателэ буолбута. 1928 сыллаахтан комсомол райкомун аппаратыгар үлэлээн, кэлин бастакы секретарь буолбута. Кини үлэлиир кэмэ индустриализациялаабыннга сөп түбэспиэр. Чурапчы ыччаттарга комсомол райкомун көҥүлэөҕүннэн Алдан комуһун хостоохунуга үлэлии барбыттара. Үлэни тэрийиигэ оройуон комсомольскай ячейката республикаҕа бастыҥынан буолбута. Ити кэмигэ Т. А. Борисов советскай-партийнай оскуоланы бүтэрбитэ.

Болугур нэһилиэгэр Бүөһүнэй бөлөҕө колхозу, оройуон салалтатын утары үлэтин арыйбыта уонна ыытаахтык туруулаһан көннөрбүтэ. Холбоһуктааһын кэмигэр кинэ далааһыннаах үлэни ыыпыттара, комсомолецтар 80—90 бырыһыаннара колхозка киириллэрэ ситиһиллибитэ.

Комсомольскай секретарь 1930 сыллаахха, оройуонка холбоһуктааһын саамай эппиэттээх кэмигэр, партия кэккэтигэр киирбитэ, бюро чилиэнинэн талыллыбыта, Тимофей Алексеевич оройуонка культурнай хамсаһыны көҥүлэөбүтэ, тус бэйэтинэн салайсан олохха киллэрсибитэ. Аҕаар балаҕаннар, ФАП-тар, дикпуоннар тэриллитэлээбиттэрэ. Комсомолецтар «За урожай, под лозунгом коллективизации и поднятия производительности труда» диэн девизтээх хамсаһыны тэнийиттэрэ.

Ити курдук, Тимофей Борисов оройуон комсомолыттан салайбыт кэмэ партияҕа кирбит холбоһуктааһына культурнай революцияны ыытта дьүөрэлэспитэ. Кини ол улахан үлэҕэ-дэрдии эрчиммэхтик, өйгө-сүрэххэ хаалар курдук үлэлэбитэ, Эдэр коммунист 1932 сыллаахха Москваҕа үрдүү партийнай үөрэххэ үөрэнэ сылдьан баара суоҕа 28 саастаах күүмэй саллыгэ буолан өлбүтэ. Ити кини үйэтин түөрт гыммыттан бириигэр эрэ олорбут кэмигэр гражданскай сэриигэ кыттыбыта, оройуонтан колхозтары тэрийбитэ, үүнүү-сайдыыны тускуласпыта. Чахчы да таланнаах ыччат этэ. Оройуон комсомолецтара Тимофей Борисов аатын үйэтитиэхтэрин сөп этэ.

1930 сыллаахха Чурапчыга 38 чилиэннээх бинир комсомольскай ячейка баара. Кэлин нэһилиэктэргэ, колхозтарга, тэриллэлэргэ комсомольскай ячейкалар тэриллиэхтээх испиттэрэ. Архив документаларыгар Сылаас нэһилиэгэр Субуруускай аатынан колхозка 15, Болтого нэһилиэгэр Сталин аатынан колхозка 8 чилиэннээх комсомольскай ячейкалар тэриллибиттэрин туһунан суруллар эрээри, олору ким тэрийбитэ ыйыллыбат. Онон кэлин оҥоһуллар документаларга чуолкай буолуохха наада. Комсомольскай ячейка тэриллибит кэмэ нэһилиэктэртэ эрэ буолбакка, оройуонтан да чуолкайа суох. Ити күн-дьыл аайан истэрин ахсын өссө ыарыҥа, бэлэтин биллибат сабаҕа сүүрүөҕэ. Онон ветеран комсомолецтар баалларына бу үлэни чөмчөтөрө тиэтэйиэхэ, оройуонтан комсомольскай тэриллэ төрүттэмпитэ 70 сыллаах юбилейын көрсө ситэриэхэ.

Комсомольскай ячейкалар ахсаан эрэ ортунэн буолбакка, политическай бүлүү-хатыы, дьиссиплинаҕа ертүнэн эмиэ бөҕөргөөбүттэрэ. Онуоха партия улахан көмөнү оноорбута. Ол курдук, 1932 сыллаахха баран ыйыгар БСК(б)П КК «Комсомолка көмөлөөхүү дьаһаллардын туһунан» уураахы ылыммыта, онуолоруута партия Саха уобаластааҕы комитета комсомольскай тэриллэлэргэ коммунистары быһаччы сыныйтаан үлэлээбитэ. Ол курдук, 1930 сыллаахха 128, 1937 сыллаахха 307, 1939 сыллаахха 491 коммунист комсомольскай тэриллэлэргэ сыныйыллан үлэлээбиттэрэ. Комсомолка тэрээһин уонна идеологическай үлэ биллэрдик күүһүрбүтэ. Бастыҥнар партия кэккэтигэр үүнэллэрэ, онон 30-с сылларга нэһилиэктэргэ партийнай ячейкалар тэриллиэхтээн барбыттара. «Мин өйдүүрбүнан, соҕотох 1939 сыллаахха комсомол кэккэтигэр 500-тэн тахса ыччат киирбитэ, сорох колхозтарга бөдөҥ комсомольскай тэриллэлэр үөскэтэлээбиттэрэ», — диэн ахтар Е. М. Филиппов.

Интэр үлэ бинир дьоһуннаах сорбутунан мунньах буолар. Ол бэйэтэ уратылаах оскуола этэ. Саҥааны аһаҕастык этии, бэйэ-бэйэни критикалаһыы киэҥ этэ, уураахтары толоруута бука бары ылсаллара. Комсомолецтар политическай билии ыйын күүскэ туруналлара, ааҥаас дискуссиялары, политбойдары, семинардары ыыталлара, курстар үлэлиллэрэ, лекциялар аҕыллаллара. Кинилэр бэйэлэрин эрэ истэриэхтэн мунгурдаммат этиилэрэ — нэһилиэнньэҕэ тахсаллара. Комсомолецтар стахановскай хамсаһыны тэнитээччиларинэн буолбуттара. Итиннэхэ Алдан комуһугар үлэлээбит ыччаттар ордук туруммуттара. Амма оройуонугар тэриллибит бурдук үүнэриитинэн дьаныктанар бастаны совхозка үлэлээбит 80-са ыччат дойдуларыгар кэлэн үрдүк үүнүү ыйын хамсаһыны тэнийиттэрэ.

Ити кэмнэҕи ыччат тартан албэх тэриллэр дьоҕурдаах, принципиальнай коммунистар, халбаҥнаабат бөҕэ эрэллээх советскай-партийнай үлэһиттэр үүммүттэрэ. Партия иниитэ—комсомол бэйэтин олох ыар сылларыгар саамай үтүө, чаҕылхай ортунэн көрдөрбүтэ, онуоҕун ыччат салгыан наада.

Ыччат бэйэтэ ылыгыгэр туһунут үлэлээх, туох эрэ туһугар сирэй эппиэттиир буоллаҕына үлэтин түмүгэ костөр, кимэ-туга биллэр. Көлүөнэ-көлүөнэ бэйэтэ тус-туһунан суоллаах-иистээх, кинилэр кэпсэлгэ хаалларбыт кэриэстээх. Бүтүүгү көлүөнэ комсомолецтар туспарынан аны 20—30 сылынан, онтон да кэлин кэлбит кэнчээри ыччат туох диэн кэпсиэҕэй. Мин тус бэйэм оройуоммут ыччата үтүө үтэстэри бөҕөргөтөн, саҥаны айан бэйэтин аатын-суолун оройуоммут историятыгар сырдык буунубаларынан суруйан хаалларын баҕарабын. Билигин урукку буолбатах, суругу-дьыаланы оҥорор кини албэх. Онон комсомол летопиһын кырдьыктаахтык, толору түүмнаахтык оҥорон иһиэххэ.

Н. СОЛОВЬЕВ,
отутус сыллардааҕы комсомолец.

ҮӨРҮҮЛЭЭХТИК АТААРДЫЛАР

Бу күннэргэ оройуон киинэтин үлэһиттэрэ бэйэлэрин профессиональнай бырааһынныктарын — Советскай киинэ күүн үөрүүлээхтик баллаахтилэр. Бастыҥ үлэһиттэргэ Почетунай грамоталар, эҕэрдэ аадырыстар туттарылыннылар. Аасыат үлэлэрин түмүктэрин ырытыстылар, киинэни соторутаан ыытыстылар. Кинотеатрыгар хаалыктар ньыттарын атаастыстылар.

Киинэ үлэһиттэрэ бэйэлэрин [illegible] ыынныыктарын үөрэнэн-[illegible] көрүлэн атаардылар.

БАСТЫҤ КИНОУСТАНОВКА

Киносеть дирекцията республикаҕа бинир бастыҥ үлэлээҕинэн биллэр. Ону кинилэр өрүс илии эҥэриилээҕи оройуоннар куоталаһыыларыгар бастаан иннинэ күүгэ эҥэлэрэ, кыайылаахтар көнөрүлэ сылдьар Кыһыл знамяларын ылдьа сылдьаллара туоһулуур.

Оттон киносеть дирекциятын иһинэн Мыҥдаҕаайытаабы киноустановка үлэһиттэрэ бинир бастыҥнарыынан буолаллар. Бу киноустановка оройуон киниитэн төһө да ыраах иһин юнэни көрдөрүүнэн быстыбакка хааччыйан мөҥдааҕы былааннарын сырыы ахсын куоҕарар. Ол курдук, 1990 сыл 7 ыйын түмүгүнэн былаанкарын сеанс ахсаанытар 102, көрөөччүү хабыыта 200,2, үбү хомуйуута 175,1 бырыһыан толорбуттар.

Мыҥдаҕаайылар быйыл оройуон бары кинофикатордарыгар ыытыры таһаарбыттара. Онно кинэни көрдоруттан, үл кириитигэр сылдьааҕы былааны Улуу Октябрьскай социалистическай революция 73 сылын көрсө толорорго, сылдьааҕы былааны 500 солкуобайынан аһарарга эбэһээтэлистибэ ылымыыттара. Кинилэр оройуон киинэни көрдөрөөччүлэрин көрдөрүү хаачыстыбатын, культуратын үрдэтэргэ, ырыы учаастактары кинэнэн хабыыны кэҥэтэргэ, о. д. а. ыҥырыыттара.

Киномеханиктар Михаил Егорович Петров уонна Альбина Саввична Абрамова киниэни протаҥдилааһынҥа үлэни күүскэ ыыталлар. Итиннэ дьону тардыы, интэриэһиргэтин улахан тутулуктаах. Михаил Егорович кинэ афишатын дьон болҕомтотун тардар гына киэргэтэр, суруйар. Итинэн таһынан киноустановка үлэһиттэрэ саҥа, көрөөччүлэргэ биһиргэнэр кинолэргэ билэтэ эрдэттэн атыылаһыны тэриччиллэр, көрөөччү мунгутун ый ахсын саҥардан иһиллэр.

Биллэрин курдук, киномеханик үлэтэ кинэни көрдөрүүнэн эрэ мунгурдамыат. Мыҥдаҕаайы кинофикатордара [illegible] ыыныытынан [illegible] болҕомтотун тардар кинолекториидалары, ааҥаас дьаһаллары тэриллэлэр.

И. ЕРЕМЕЕВ,
киносеть дирекциятын профкомун председателэ.

СҮҮРБЭ СЫЛ ИҺИГЭР

Аҥардас сүүрбэ сыл иһигэр оройуонҥа киинэни көрдөрүү кырата суох сайыннар. Саҥа күүстээх, киэҥник көрдөрөр аппараттар, улахан көрөр саалалар баар буоллулар. Оттон бэрт соторутааҕыта диэри киинэни «Украина» аппаратынан көрөр этибит буолбат дуо?

Билигин оройуонҥа киинэ сайдыытын кытта быһаччы сибээстээх, кинофикацияҕа лоп курдук сүүрбэ сыл үлэлээбит «Маарыкчаан» кинотеатр иккис киномеханика Платон Васильевич Коркин баар. Кини 1978—1979 сылларга социалистическай куоталаһыы ыытыылаах, коммунистическай үлэ ударника.

Платон Васильевич 1969—1970 сс. Якутскайдаабы киномеханиктар училищелэрин бүтэрэн баран, сүүрбэтиттэн саҥа тахсан эрэр уол Туойэнэ, Улахан Күөлү, Бэрэсэ хааччыйар киноперединкаҕа үлэлээбитэ.

«Киноаппаратын тиэйбитинэн атынан сылдьар этим, — диэн ахтар кини. — Учаастактарга ыйга биирдии надиэлэ көрдөрөрүм, олохтоохтор тулуйбакка, тэйиибэккэ кэтэлэр буоллаллара. Ол сырыыларбар ааҥаас, сороҕор көрдөөх даҕаны түбэлтэлэр буолаллара. Холобур, биир оҕонньор кинэҕэ сэрии буолбутуттан соҕуйан экраммын хайа тардан турардаах». 1971 сыллаахха ити нэһилиэктэргэ кэтит экраҥҥа аан бастаан эмиэ кини киинэни тыктаран көрдөрбүтэ.

«Билигин кинэ олус сайынна, — диэн салгыы кэпсиир Платон Васильевич, — кэлиҥ телевидение сорох көрөөччүлэрбитин быдьыата. Ол эрээри кинэни дьиҥнээхтик сэҥээрэр дьон кини улахан кэмэйин, кэстөрө чаҕылхайын, экраҥҥа дьиҥ быһыыны-майгыны үөскэтэрин туохха да атастаспаттар».

Киинэ бэйиги бүүгүнү олохпут быстыспат сорҕотунан буолла. Бэйиэхэ түүөнү-кэрэни тарҕатаачыларбытыгар ситиһии, хыаймы куруун баар буоллун.

Б. БОРИСОВ.

ОЛЬГА КАБО КИИНЭ ДОЙДУТУГАР

Ахсыс кылааска үөрэнэ сылдьан Ольга Кабо «Барыта хатыланыа» диэн Одесса киностудиятын фильмигэр уһуллуоттан биллэр буолбута. Кини иннинэ баҕата театральнай оскуолаҕа — Щепкин аатынан училищеҕа үөрэнии этэ даҕаны, кинематография юнэ тарталыыны, баҕа саҥаатыгын, талаана тахсар дьоҕурунан өйүгэр-саҥаатыгар ингэн хаалбыта. Орто оскуола кэнниттэн Кинематография Бүүтүн Союзтаабы института, Сергей Бондарчук мастарыскыайа... уонна ыра санаа оҥостуммут идэтигэр суол аҕыйдыбыта. Билигин орто дойдуга олорбут сылыгыаҕар оонньообут оруола эбэлээтэ. Олус уустук, ыарахан, бэйэ-бэйэлэригэр маарынаспат, сороҕор ыйыгэр киллэрбэт, ол гынан баран таптаан, тартаран оонньообут оруолларын бэрт үгүһү аҕыйахха сөп.

Үгүс актрисалар интервьюо биэрэллэригэр бэйэтэрин биир хамсаҕан дьоҥнэлэрин оруолларын толорор баҕалаахтарын туһунан этэччилэр. Ольга Кабоны эбэх режиссердар естуоруйалар, ааҥаас норуот сэһэннэрин, аспыт кэм геронияларын оруолларын толорорго ыҥырса сатыабыттара. Ол эрээри кини билигини кэм оруолларын толорору ордорор. «Квентин Дорвард» киноартина ат оонньуутун сценаларынан баай. Актриса дублердаан аҥкаастанарга быһаарымматыта. Кини иноподромта тиийбитэ уонна ыҥырса сатаан алдорорго үөрэнэн сылдьыбыта. Ити олус боростуой дьыала буолбатах этэ. Ольга үөрэммит эрэ буолбатах, ону аҕыан олус тартаран дьарыктаммыта. Аттар түүрэр суолларыгар бастайданай сылдьар буолбута.

Ити ыччыран, баҕаран турар дьарыктаныыта артист профессиятын ылбыта. Москваҕа, Ленинградка, ол быһыыгар Афиныга съемкаларга сылдьыы... Мугура, уһуга биллибэт айан. Бу күннэргэ Ольга Кабо Германия Федеративнай Республикатыгар холбоһуктаах «Рыцарская киреналыс» диэн историческай фильмҥа уһуллар.

Биир киностудия, атын, уһус... Бука киноартистан ордук албэх билиллэах суох буолуо. Бу кэлиилэх-барыылаах профессия албэх интэриэһинэй дьоннору кытта көрсүһүннэрэр, билиһиннэрэр, кэпсэтиннэрэр. Ольга кинилэртэн ордук чорботон Г. Яцюшаны, Н. Караченцову, К. Райкины, Е. Дворжецкайы, туруораччы-режиссеру А. Сурикованы баллаатар.

Артист ааҥаас салаалаарга бэйэтин көрдөбүт буоллаҕына артист буолбатыгар тиийэр. Ольга М. Ю. Лермонтов пьесатынан «Маскарад» спектаклҥа Нина оруолугар оонньуурга Советскай Армия Кини театрыгар ыҥырылынна. Киниини саҥаттан саҥа ыҥырыылар, саҥа сценарийдар күүтэллэр.

Е. КОЛЧИНА.

СНИМОККА: Ольга Кабо бэйэтин тапталлаах Пушканы кытта.

Т. Кузьмина фотота. ССТА фотохрониката.

✦ Бэйэни хаччыныыга киирии—бириэмэ көрдөбүлэ ✦

ЛЭППИЭСКЭ СЫТА

Би[illegible] Улуу Кыайыы 45, ороҥнар тэриллибиттэрэ 60 сылларыгар аналлаах Таатта, Чурапчыга уонна Намга бюджетнай ыһыахтар[illegible]РСФСР уонна Саха [illegible]ССР наукаларын үтүөлүөх деятеле, историческай наука доктора, профессор Г. П. Башарин ыҥырыллан сырытта уонна тереебут норуотун дьонутар аҥаан-минээн тыл эттэ. Сэттэ уон аҕыс саастаах ытык кырдьаҕас, Саха сиригэр бурдугу үүнэрии 338 сыллаах историятын үөрэнит, чинчийбит ученай күрэҕэйы олохтоох, ыраах хотуту норуот өлбөтүн-сүүнэтин туһугар сүгэ-балта тыдыыан сүбэ сүбэлии, тыын боппуруоска тыл этэ кэлэн барда. Сорох эдэр ыччат өртө ону тоҕо уһунай диэн, оонньууну-көрү көрө охсоору, тиэтэйэ-саарайа, айдаара олорбута хомолтолоох.

Саха сиригэр бурдугу үүнэрии, сири оҥоруу историятын үөрэтии, биирдэ санаан [illegible]ахчэ, улахан утарсыыта [illegible] барыан да сөп курдуга, Г. П. Башарин бу үлэтин 1945 сыллаахтан саҕалаабыта уонна 1961 сыллаахха түмүктэбита. «История земледелия в Якутии (XVII в.—1917)» диэн 50 бэчээтинэй листээх монографията Саха государственнай университетын ученай советыгар 1962 сыл от ыйыгар көрүллэн себүлэнэн бэчээккэ мактиэлэммита. Отут алта сыл устата үүйдэрэ билбиккэ, тыһыынчанан аҥыллар араас документтэр үөрэтэн, архивтары хасыһан, дьону ыытта көрсөн сыралаахтык үлэлээн 2 кинигэлээх (томнаах) үдэтин чөмчөтөн, аны 1982 сыллаахтан Советскай былаас кэмиттэн Саха сиригэр сири оҥоруу историятын үөрэтэргэ быыланнаммыта баара. Бөдөҥ научнай үлэ иһин авторга баһыыбалаан-махтанан баран үлэни бэчээттиэхтэрин сөп курдуга, ол эрээри барыта түҥнэри эргийэн тахсыыта—анонимнай автордар рецензии суруйаллар. Үлэ 7 сыл күн сирин көрбөтөҕө, сахалар баар-суох күөн туттар ученайдарбыттан биирдэстэрин дорообуйатыгар улахан охсуу оҥоһуллубута.

Дьэ ол 1989 сыл олунньутугар бастакы тома, быйыл тохсунньуга иккис тома аҕаччыларга тиэрдиллиннилэр. Ону да Госагропром сакаатынан бэрт аҕыйах—3 тыһыынча экземпляринан.

Г. П. Башарин Саха сиригэр бурдугу үүнэрии, сир оҥоһуутуттан дьарыктанарга толору кыахтар баалларын ыйар. Бурдугу үүнэрии тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыы эрдэлээх, бөҕө тирэҕэ буоларын бэлиэтиир. Бурдук хаһаайыстыбатын ханатыыга олоҕуран, ынах сүөһүү, сылгыны иитии, сибиньиэни ииппит, иитиэх кетор этии дьалэтии наадалаабын этэр. Бултуурдаабар сүөһүү иитии 20 төгүл, оттон сири оҥоруу сүөһүү иитиэрдээбэр 20—30 төгүл элбэх бороҕуукканы биэрэрин наука дакаастаабыта. Бэйэни хаччыныы боппуруоһа норуот биир тыын боппуруоһугар кубулуйан эрэ сиригэр саарбаҕалаабын суох. Ол иһин оройуоннаабы «Саҥа олох» хаһыат аспыт «Бэйэни хаччыйыы—бириэмэ көрдөбүлэ» диэн актуальнай рубрикатыгар ыттан саанаабын атастаһарга быһарынным. Бу туһунан санааны этэргэ өссө 1981 сыллаахха «Кыым» хаһыанна ССКП Амматаабы райкомун оччотоохоо бастакы секретара М. Н. Сибиряков «Бурдукка болдьоҥтону күүһүрдүоххэ» диэн ыстатыйатыгар аҕаан баран бастарбытым баара... Уратыы наадалаах санааны республика салалтата, хомойуох иһин, өйөөбөтөҕө.

Оҕо эрдэххэ, күһүнгү ыас харанҥаҕа от-бурдук үлэтиттэн биитэр оскуолаттан сылайан-элэйэн кэлэн тереебут алаастыын оҥос тыынаахчына, саха оҕоҕор бүһа турар сибиньиэ бурдуктан оҥоһуллубут лэппиэскэ сыта мунньутар саба охсоро сүрдээх да миниигэс буоллара. «Аччыктаан иһэр буоларгын аппетитыт көбөрө буолуо»,—диэллэр да, тоҕо эрэ баримэппин. Билигин оҥуок миниигэс, оҥуок дыргыйар сыттаах тэпиискэни да, килиэби да сиэбиппин. Тоҕо эрэ өйдөөбөппүн. Тот буолан буолуо дуо? Тоҕо эрэ итэҕэйбэппин. Уу паарыгар буһарыллар нуорат килиэбэ хантан оҥуок сыттаныай, миниигэй?! Баҕар, ол лэппиэскэ бэйэ ыспыт, бэйэ сиэрпэнэн быспыт, суорунаҕа тарпыт, быһата, илиигинэ-атаххынан тутан оҥорбут бурдукнуттан оҥоһуллар буолан оччо миниигирэ буолуо дуо?

Оччолорго, биһиги оҕоэдэр эрдэхпитинэ, үлэ барыта илиинэн толоруллара. Ол үрдүнэн бэйэ үүнэрбит бурдугунан хаччына сатыырбыт. Билигин үлэ барыта механизация, электричество күүһүнэн оҥоһуллар буолбутун кэнэ тоҕо ону ситэри туһаммаппытый? Ангардас соҕуруу дойдуттан тиэллэн кэлэр куурбутхаппыт курупчаакы бурдугу кэтэнэбитий? Бэлэмин иһин дуо? Хайа оттон доруобуйабыт, кэнэҕэски кэскилбит туһунан тоҕо санаан, толкуйдаан көрбөппүтүй?

Былыр Нижнэй Новгородка уонна Парижка буолуталаабыт быыстапкаларга Саха сиригэр үүммүт сэлиэһинэй миниигэнэн бастакы миэстэни ылбыта үһү диэн үйэлээн мэҥэҥэ кэпсээбэтэхтэр эбит. Г. П. Башарин ити үлэтин иккис томун 125—141 страницаларыгар суруйарынан, ол кырдьык эбит. 1911 сыллаахха Дрезденнэ буолбут Аан дойду гигиеническай быыстапкатыгар Саха сирин бурдуктарын — оруоһу, дьэҥмиэни, сэлиэһинэйи уонна эбиэһи экспонат быһыытынан туруорбуттар. Олорго химическай анализ оҥорбут профессор П. Н. Лащенков научнай үлэтэ үрдүктүк сыаналаммыт, Дрезден быыстапкатын бочуотунай дипломунан бэлиэтэммит. П. Н. Лащенков «Хлебные злаки Якутской области» диэн 1912 сыллаахха Санкт-Петербурга тахсыбыт үлэтигэр Саха сириттэн 1909—1910 сыллардаахха хомуллубут оруоһу Амматтан, Уус-Майаттан, Баҕаҥтайтан, Намтан, Новоникольаевскайтан (Үрүҥ Куоҫ), Суоттаартан, Ньурбаттан, дьэҥмиэни — Бахсыттан, Амматтан, Баҕаҥтайтан, Дүпсүүтэн, Суоттаартан, Ньурбаттан, Верхоянскайтан аҕалбыттарын, Өлүөхүмэ, Аммя, Марха, Дьабыл, Боровой, Лөгөй, Суотту, Дүпсүн, Нам, Владимирскай, Хатын-Арыы, Суоттаар, Ньурба сэлиэһинэйин, Аммя, Уус-Майа, Оройоҥ, Тулагы, Суоттаар, Ньурба эбиэһин химическай анализ оҥорбут. Ол түмүгэр белоктарын составба ортотунан маннык буолбут (бастакы колонкаҕа Америка Холбоһуктаах Штаттарыгар, иккискэ—Европатаабы Россияҕа, үһүскэ—ханнык дойдута, төрдүскэ—Лена кыраайыгар, быһыһыанынан):

Оруос	14,89	14,76	11,12	15,3
Дьэҥмиэни	—	—	11,12	15,25
Сэлиэһинэй	14,92	—	13,89	17,0
Эбиэс	—	—	11,75	16,3

Оттон Байаҕаантай оруоһутар белок 19 бырыһыан, Ньурба кинэнигэр 18,8, Дүпсүн дьэҥмиэнигэр 17,93, Ньурба кинэнигэр 17,43 бырыһыан баара биллибита. Саха сэлиэһинэйэ туораҕа бөдөҥүнэн, кытаанаҕынан уратылаах эбит, Владимирскай сэлиэннээ сэлиэһинэйин белога 24,30 бырыһыан буолбут. Профессор Лащенков чинчийбит Саха сирин бурдуктара оруос, дьэҥмиэни, сэлиэһинэй, эбиэс белоктара элбэҕинэн, аһылык буолар хаачыстыбалара үчүгэйдиэн аан дойдута бастакы миэстэни ылыыттар. Ингэитэлэриэн, аэтаннара үчүгэйдиэн Саха сиригэр үүммүт хортуолуй, оҕуруот астара эмиэ уратылаах эбиттэр. Ол тоҕотун биолог, ботаник, химик ученайдарбыт дакаастыыллара күүтүллэр. Алаас сир арыыта араҕаҥа, этэ миниигэнэ быыргыттан биллэр. Ол суоҕубут сиир отун составбыттан тутулуктаах өйдөнөр.

Ас-үөл проблемата ыраабыт нэмигэр, ханна тиһэх ыах тиийэриэн, сир биэрэр быйаҥын толору туһаныыта, онон дойдута ас-таҥас дэлэй буоларытар ыра да буоллар бэйэ кылаатын киллэрии биһиги барыбыт патриотическай иэспит буолар. Маннык кэмнэ бурдугу үүнэриигэ сөптөах сыана бэриллиэхтээх.

«Бурдук сир иэдэбит уонна кинн аймах илитинэн айыллар саамай күндү ас буолар. Кинн биһиги түбүкпүт уонна үөрүүбүт, биһиги ситэ үтүйбатах түүнэрбит, биһиги мэлдьи санаа оногостор санаабыт уонна күнэтэ кыһаммыыбыт. Кинн бурдугу үүнэрээччилэргэ эрэ ытын уонна күндү дуо? Бурдук диэн биһиги улуу держаабыт баайа буолар».—диэн биллиннээх механизатор Александр Гиталов эппита. Оттон урукку дэриэбинэ аахпат-суруйбат уолчаана, 27 саастыгын үөрэнэн-сайдан дойдута албан аатырбыт комбайнер, Социалистическай Үлэ Геройа, кэлин тыа хаһаайыстыбатын наукатын кандидата, Тимирязевскай академия доцена буолбут Константин Борин «Бурдук амтана» диэн кинигэтигэр маннык суруйар: «Үйэлэртэн үйэлэргэ бурдук иһин охсуһуу барар. ол эбэтэр кинн тиһэх түмүгэ сир үрдүгэр олох иһин охсуһуу буолар. Бурдук бэйэтэ дьаалатынан үүммит. Кинини бурдугу ыһаччы кыһыл комус илитэ бүөбойдээн үүнэрэр, оттон ол үүммүт бурдук байэтэ күн дүгүн күнду сыаналаах комуска кубулуйар. Ол эрээри бурдук диэн кинн аһыыр аһылыга эрэ буолбатах, өссө атын ураты улахан суолталаах бурдук улахан политик, пропагандист уонна дипломат. Кинн дьоҥнор доҕордоһууларын уонна биирэ сомоҕолоһууларын илдьитэ буолар. Килиэбинэн уонна туубунан ыалдьыттары уонна күнду доҕотторуу көрсөллөр. Олүүгэ-алдьархайга түбэспиттэргэ маҥнайгы көмө быһыытынан бурдугу ыыталлар».

Сэрии мар сылларыгар, кураан дьылларга бурдук ордук күндү этэ, Ленинград блокадатын, саллаат кэмчи паегун ахтыбакка туран маннык кэпсиэри баҕарыллар.

Мин сэриттэн инки баттыгастаах кэлэн 1944—1946 сс. Чурапчыга райкомол бастакы секретарынан үлэлиирбэр комсомольскай-ыччат фронтовой үрдүк үүнүү звеноларын тэрийэрбит. Оннооҕор оскуола оҕолоро, пионердар күүн бурдук сиргэ тохтубут туораҕын оҥоойуларга итиэстиллэрэ, моҕотой, кутуйах хаһаастарын хаһан ылаллара, киниэлэри бултаһаллара, сиэ быһыллыбакка хаалбыт куолаһы хомуйаллара. Кыһынын кылааһынан олорон сиэмэ бурдугу ылҕаан талаллара, ону колхозка биэрэллэрэ. Уоҕурдуута анаан үөгүох, мас күлүн хомуйаллара. Ол туһунан «Кыым» хаһыакка Кытаанах оскуолатын оҕолоро Вася Яковлев (кэлин суруйааччы буолбут Василий Васильевич), Феня Оконешникова, Миша Решетников «Тойбохойдор холобурдарынан» диэн төбөлөөх заметкаларыгар бу курдук суруйбуттара: «Биһиги Суоттаар оройуонуоҕары Тойбохой сэттэ кылаастаах оскуолатын үрдүк үүнүүгэ эдэр маастардарын холобурдарын батыһан, ааспыт сыллаахха ыаллыы олорор «Бойобуой» колхозтан 2,5 гектар сири ылан, дьэҥмиэни уонна сэлиэһинэйи ыспыппыт. Агротехническай куруһуокка ылбыт билимбитинэн 242 щиттэри оҥорон бааһынабытыгар хаары типтэрбиппит, 50 центнер күлү бэлэмнээн, сирбитин уоҕурдубуппут, итини тэҥэ агротехника атын да дьаһалларын олохха киллэрбиппит, 2 центнер сэлиэһинэй сиэматин илиибитинэн талбыппыт, сиэмэбитин барытын яровизациялаабыппыт, дьэҥмиэни формалиныынан эмтэбиппит, сиэмэбитин барытын селлаанан ыспыппыт.

Ити үлэбит түмүгэр гектартан ортотуунан 20,4 центнер сэлиэһинэйи, 14 центнер дьэҥмиэни ылбыппыт.

Итиэнэ биһиги колхозтаахтарга мичуринскай үөрэхтэ олоҕуран, үрдүк үүнүүнү ыларга соптоёбүн дакаастаабыппыт. Биһиги үүнэрбит «сэлиэһинэйбитинэн сиэматаан «Бойобуой» колхоз быыл сэлиэһинэйи ыһар кыахтаах. Ол иһин колхозтаахтар биһиэхэ улахаммын махтаналлар».

Бу оттоотоҕута бурдук норуот бүттүүнүн дьылата буоларын көрдөрөр. Бу көрдөрөр билигин да оскуолаҕа бурдугу таптаан үүнэрээччилэри итэр, баламмнир наадалааҕын.

Кэлин Субуруускай аатынан колхозка председателинэн, Эрилик Эристиин аатынан совхозка рабочкомунан үлэлиир сылларбыттан маннык түгэннэри өйдөөн-саанан кэллим.

Кураайы сирдээх, алаастардаах Чурапчы оройуонугар уопсайынан бурдук ааннаа үүммэтин 1935—1961 сс. ортотуунан 3,7 центнер бурдук үүнүүтэ ылыллыбыта көрдөрөр (таблицаны көр). Ол иһитэр араастаан ыһа сырыттыбыт—1939 сыллаахха алаастар, үрахтөр добууннарын барытын кэриэтэ хорутан 8191 гектарга тиийэ колеһон ыспыттаахпыт. Ол үүнүүтэ 1 гектартан 1,94 центнер этэ. Оройуон аҥара хоту көһүүтэ барбытын кэнэ хаалбыт оҕолор, дьахталлар 1944 сыллаахха 4765 гектарга оҕуһунан, ыаҥынан сухалаан бурдук ыһан валовойунан 39348 центнер, атыннык эттэхха, гектартан 8,25 центнер бурдугу хомуйбуттара. Итиччэ сиртэн кураан 1942 сыллаахха гектартан 0,32 центнер эрэ үүнүү хомуллубута. М. Сибиряков, Н. Соловьев суруйбуттарын курдук, Иннокентий Собакин салайар ыччат-комсомольскай звенота оройуонтан олохтообут рекорда баччаанкга диэри алдьанна илик.

«Ыраас паара суох бурдук үүнэрээччи ол бурдук үүнэрээччи буолбатах» диэн М. Сибиряков саамай сөпкө суруйбута. Ол Чурапчы оройуонугар эмиэ көстөр. 1971 сыллаахха 2907 гектарга ыраас хара паары оҥороммут 1972 сыллаахха гектартан 11,3 центнер үүнүүнү ылбыппыт ыраас паар чахчы туһалаабын итиэстиллээх. тик көрдөрөр. Кэлин сылларга атын үлэлэргэ «үтүрүйтэрэн», ыраас паары туһаммат, сир оҥоһуутун культуратын үрдэтиэт, үксүн сааскы хорутуута ыһар дьарыктаммыппыт. Оннооҕор 1981 сыл курдук үчүгэй сылга үүнүү гектартан 3—4 центнер эрэ буолбута.

Иннинэн, бурдугу сыл ахсын сүөһүгэ тэбистэрэн, сиэтэн баран «күөх ыһыыга» таһааран быыһаччыбыт. Бааһыма бүтэйэ эрэ, кэлэччи-бараччы аҕыс хаалларар, техника тоҕо көтөр. Харабыллар диэн аатталаччы дьоммут эмиэ сабартан атыҥа төбөлөрө «ыалдьыбат», күннэриттүннэри көрийэн көрүү суох. Дьиҥэр, ол соҕотох кинэхэ кыаллыбат даҕаны. Бүтэйи үчүгэйдин оҥоруохха, бүтэй оҥоһуутуран саас, сайын эрэ буолбакка, кыһыннары дьарыктаныахха наада. Субуруускай аатынан совхозка 2—3 оҕоннооор ини хаспаахха оҥорбут «ингэрэ» бүтэйдэрэ Чурапчы чараҥар сүүрбэчэ сыл турда, эмэх буолан сууллубат, сүөһү да кутталан киирбэт. Итиннин иитиэри остоолболоох сир үрдүгэр турар ачаах бүтэй маһын диэ таһыгар бэлэмнээн баран хаар үрдүнэн тиийэн хайа баҕарар ылдьан олордуохха сөп (остоолбо бүтэй бэрт буолан баран, эмэх буолан сууллар итиэстээх).

Үсүһүнэн, бурдук алдаска үүнэн хааллаҕына биир «иэдэҥ», Комбайн быспыт бурдуга хаһа да баппат. Цемент муостаах, шифер сабылаах механизацияламмыт низ-куоҥ бурдук кутар сарайдар суохтар биитэр тиийбэттэр. Бурдугу, сытыытан сууттанымаары, сайылык фермаларыгар илдьэн тоҕуу, ыалларга кытта түүгэтии буолар. Онон бурдугу үүнэриннэн олохтоохтук дьарыктаныаҕы баҕарар буоллахха, механизацияламмыт ыскылааттар, электрическай миэлигэлэр, анал тутуулар хайаан да наадалар.

Карл Маркс аатынан совхозка директордаабыт Е. С. Николаев оҥорторбут механизацияларга ыскылаата үгүс сылларга үчүгэйдик туһалаата, сүүһүнэн тонна бурдугу сытыйартан өрүһүйдэ.

Тордьһүнэн, үгүс сыраная, ороскуотунан үүнэрилиннибит бурдукпут туһата суох хаалар. Кини да сиэбэт, суөһүгэ да тиэрдиллибэт. Хоччорхойдуу суөһүгэ кутуллар, оҥтуката куртаҕар буспакка бэйэтинэн тахсар, эксэ-үүнэ туох да туһаны биэрбэт. Сыл ахсын сиэмэ бурдуга итиэрэнии, кини кондицията тиийбэтин, хат-хат ыраастанарын айдаана. Биригэдьиирдэр, агрономнар да салҕан хаалларылар быһыылаах.

Үлэлэммит үлэ кэм туһалаах, түмүктээх буоллаҕына, үлэҕэ интэриэс үөскүүр. Старая Руссаҥа бара сылдьан көрдөхпүнэ, кыракый колхозтар ахсын комбикорм оҥорор заводтар чоройон туораллара. Биһиэхэ Аммаҕа уонна Өлүөхүмэҕэ комбикорм оҥорор завод тутуллара кэдьүүһү биэриэ этэ.

Бурдугу кинн сиригэр анаан үүнэриэххэ, ол иннитэн совхозтарга электрическай миэлигэлэри атыылаһан үүнэриллибит бурдугу тарта-ран пенсияларгa милиэн оҥорторор буоллар тоҕолоох үчүгэй буолуо, дьон дьалаҕах абыраныа этилэр?! Бурдугу үүнэриигэ сыһыан тосту уларыйыа этэ. «Холбос» соҕуруттан электрическай миэлигэлэри саанастан аҕалан атыылыан наада.

Соҕуруттан бурдугу аҕалтарбанна, бэйэбитин бэйэбит толору хаччыныахпыт диэн ким да эппэт, ол билигитэ ыаллыбат дьыала. Бурдугунан бэйэни хаччыныы Якутскай уокуругар урут 37, Бүлүүгэ 19 бырыһыанга тиийэ сылдьыбыт эбит. Былыргы сахалар этиннэ, бальытынан, үүт айынан аһаан олорор кэмнэригэр ити улахан кордөрүү. Билигин нэйилиэнньэбит молуйуоктэн тарыста. Онон сири оҥостор оройуоннар, совхозтар бэйэлэрин бэйэлэрэ хаччыныар ыыахтаахтар, ону туһаныахха.

Басаһыннэн, бурдугу үүнэрээччилэргэ материальай уонна моральнай көҕүлэһиҥ этэ-үүтү оҥорооччулары кытта тэҥнэ оҥоруу, республика үрдүнэн социалистическай куоталаһыыны таныстын наадалаабын туһунан сөпкө этиллэр. Былаан биэрэн салайаччылары кымньыылыыр, кыһарыйар кыра: кылаабынаан, үүнэриии бэйэҕэ туналаҕар дьон ойун-санаатын итиэдьиэххэ, 1955 сыллаахтан саҕаламмыт «эленка» политиката сыыһалаабын даҕаастыыр наада.

Тиһиэҕэр, бурдук үлэтэ сүөһү иитиитиэҕэр толору кэриэтэ механизацияланан турар. Ону тэрийиэххэ, оҥоруохха, сүүрүөххэ-көтүөххэ. Аҕыйах киһилээх кыһыннары-сайыннары эргиччи үлэлиир үрдүк үүнүү идэтийбит

(Бүтүүтүн 4 стр. көр).

ЛЭППИЭСКЭ СЫТА

(Бүтүүтэ. **Иннин 3-с стр. көр**).

звеноларын тэрийтэлиэхха, бу салаада аренданы хото киллэриэхха.

Манна дадаган эттэхха, тыа хаһаайыстыбатын ученайдара баһыылаары үөрэтэллэрэ, паспордыылара, быһаччы рекомендациялара биэриллэрэ туһаны аналыа этэ.

Бурдук—дойду баайдуола. Бурдуга суох киһи киһи буолбат. Бурдугу үүнэрэргэ кыһамньы киһи туһугар кыһамньы. Сири таптаатахха, бүөбэйдэтэххэ, көмүс көлөҥү тохтоохо, киһи үчүгэйиэн төлүүр. Чурапчы да сиро үрдук үүнүүнү биэрэр, көмөҥү төлүүр кыахтаах.

ЧУРАПЧЫ ОРОҺУОНУГАР БУРДУГУ ЫҺЫЫ ТАБЛИЦАТА

Иккис колонкаҕа—ыһыы вэнэ (гектар), үһүс колонкаҕа—бурдук валовой, төрдүс колонкаҕа—биир гектартан хомуура (центнериэн):

1935 сыл	6925	32829	4,74
1936 с.	7491	35310	4,71
1937 с.	7963	20161	2,53
1938 с.	7837	42423	5,41
1939 с.	8191	15927	1,91
1940 с.	3675	7778	2,11
1941 с.	3568	6067	1,7
1942 с.	4801	1556	0,32
1943 с.	2838	21887	7,71
1944 с.	4765	39348	8,25
1945 с.	5219	10413	1,99
1946 с.	4689	13152	2,8
1947 с.	4737	4778	1,0
1948 с.	4928	9641	1,9
1949 с.	5229	9764	1,86
1950 с.	1590	2805	1,82
1951 с.	3277	36879	11,03
1952 с.	5314	14554	2,65
1953 с.	5229	25460	4,8
1954 с.	5401	28714	5,26
1955 с.	6187	23313	3,8
1956 с.	6117	18139	3,0
1957 с.	5038	28910	5,7
1958 с.	4134	36012	8,5
1959 с.	5296	11272	3,1
1960 с.	5175	12878	4,7
1961 с.	5225	21961	4,7
1962 с.	4786	23452	4,9
1963 с.	—	105	—
1964 с.	1340	6570	4,9
1965 с.	1308	10306	7,9
1966 с.	2138	8282	3,9
1967 с.	2056	15921	7,2
1968 с.	2857	19927	7,5
1969 с.	3130	22109	7,1
1970 с.	2359	6135	2,6
1971 с.	3367	11785	3,5
1972 с.	3558	35567	10,0
1973 с.	4295	18899	4,4
1974 с.	3915	41500	10,6
1975 с.	3402	26881	7,9
1976 с.	4800	39090	9,6
1977 с.	4915	25548	6,9
1978 с.	4900	11131	4,7
1979 с.	5000	13649	7,5
1980 с.	4903	11606	4,2
1981 с.	2436	9633	3,9
1982 с.	4430	23892	5,4
1983 с.	3732	16183	4,3
1984 с.	5267	33136	6,2
1985 с.	4083	25322	6,2
1986 с.	4088	14093	3,4
1987 с.	1127	6920	6,1
1988 с.	2336	31117	13,3
1989 с.	2415	42342	17,5

Г. Д. ЕФИМОВ.
ороҺуон бочуоттаах гражданина.

✦ Болҕойуҥ: месячник биллэрилиннэ ✦

„КЫҺЫЛ БӨТҮҮК“ ХАХААРБАТЫН

ОроҺуоҥга баһаар ахсаана, өстөн тахсар хоромньу аччыахтааҕар сыл ахсын эбиллэн иһэр. Холобур, уоттан ночоот быдырыҥытыаҕар быйыл 35 төгүл улаатта. Кинн остолобуой, Соловьевтаабы, Болтонтотоосу Культура дьиэлэрэ, Эрилик Эристикин аатынан совхоз хонтуората, Карл Маркс аатынан совхозка дьон олорор уопсай дьиэтэ, сүбү соторутааҕыта кинн амбулатория, о. д. а. бөдөҥ объектар уокка быстыаннылар.

Хаһаайыстыбалар, тэрилтэлэр салайааччылара алдьархай буоллаҕына эрэ өйдөрө-санаалара дьэҥкэрбит, ороҕдоро аһыллыбыт курдук буолар, бэртээхэй үчүгэй дьаһаллар былааннарын оҥостоллор. Онтукалара турбут уот төлөө сөҕүрүйэрин кытта тэҥнэ умуллар, кумааҕыта суруллубут умуллар.

Райсовет исполкома 1989 сыл тохсунньу 17 күнүгэр норуот хаһаайыстыбатын объектарыгар баһаартан куттал суох буолуутун дьаһалларын олохтуур туһунан быһаарыы ылыммыта. Ол хаһаайыстыбалар, тэрилтэлэр салайааччыларын кытта сөҥнөһүллүбүтэ, толоруурга ылыллыбыта. Оттон күн бүгүн балаһыанньа хайдаҕый?

Г. В. Смирников, «Чурапчы» совхоз директора:

—Иккн сылга суоттаан дьаһаллар былааннара өгөбүллүбүта да, туугу да тыммматыбыт. Быстах өрөмөөҥ да ыытар кыахпыт суох, от үлэтэ мөҥөйдиир, — диир. От үлэтэ хаһаайыстыба сүөһү ситиитинэн дьарыктанарын тухары баар буолуоҕа. Оччотугар итии дьаһалар бу. кэтын да толоруллуоттарыгар тиийэллэр.

Билигин Чакыр, Дирин, Хайахсыт, Сылаҥ оскуолалара баһаарынай туруктара нуттааллаабыннан сабыллан тураллар. Үөрэх дьыла саҕаланара бу кэллэ, оттон үс оскуолата суох хаалар балаһыанньалаах Эрилик Эристикин аатынан совхоз директора И. Н. Аммосов: «Биһиэхэ ханнын да претензиялар баалларын билбэппин. Миэстэҕэ итии дьыаланан дьарыктанныахтаах дьоннор бааллар, кинилэр үлэлээтиннэр», — диэн быһаччы этэр. Оннук быһаччы дьарыктаныахтаах дьонтон биирдэстэрэ Чакыр сельсоветын исполкомун председателэ Е. К. Еримеев: «Оскуола бэс ыйыгар сабыллыбыт эбэ, ону күүн биирдэ билбиппит. Бэйэбит күүспүтүнэн эрэ мөхсө сатыыбыт», — диэн хоруйдаах. Холкулар, наҕыллар, этэргэ дылы, суга түһүөр диэри дулуҥ сыннаналар. Баһаарынай охрана үлэлиттэрэ (начальник В. Н. Гарбуз) даҕаны бүтүн оскуоланы сабан баран кимиэхэ даҕаны—Совекка даҕаны, совхоз салалтатыгар даҕаны—биллэрбэккэ хаалаллар. Онон ороллоро өйдөммөт.

Турбут уот ороҺуоҥга үгэс курдук ыыйан умуллар ыллыбат. Ол тоҕото эмиэ биллэр. Уот турбутун кэмниэ-кэнээс билэбит—харабыллар дьиэлэригэр быр-баччы утуйаллар, телефоннан ирдэһэн биир да уу таһан автомашина шоферун булбаккын, объект таһыгар баһаарынай резервуардар суохтар. Кинн балыыһа амбулаторията да барыта күл-көмөр буолуоҕун куол чугаһа абыраабыта—дьон 6 чааны быһа ууну хачайдаабыттара.

Онон ороҺуоҥга баар уу таһар автомашиналары барытын анал учуонка ылан, баһаар кэмигэр туһанар курдук дьаһанар аада. Шоферлар да эпиэтинэҥ өйдөөн наадалаах кэмигэ ингэн-сутэн хаалбаҥа ыыһыныахтаахтар, цистерналара мөлдьи уулаах буолуутун хаччыйыахтаахтар.

Улахан үлэ баһаарынай резервуардары өгөрүүгэ туһаайыллыахтаах, котельнайдар обохторун паспордаһын, котельнайдары нс ортуларыттан сиистэх штукатурканан сыбаанын ыытыллыахтаах. «Мындаҕаайы» совхоз баһаар турдаҕына бэйэтин күүһүнэн умулуннарар курдук дьаһанна. Бары да совхозтар итии бэлиэҕэ ылан, бэйэлэригэр олохтуохтарын аада.

—Чаанынай дьиэлэргэ баһаар турар куттала улахан. Электропроводтара эргэлэр, саҥаны хантан да булбаккын, саҥа дьиэҕэ киирээччилэртэ электропроводу тардар кэмэ кэстубат. Маныаха юм эпиэтинэҥ сүгэрэ, үлэни толоруохтааҕа да биллибэт—сетевой кыһаммат. «Агропромэнерго» миэнэ буолбатах диир, бытовой хаччыйбат, — диэн. Болугур сельсоветын исполкомун председателэ Л. Н. Тихонов ороҺуоҥга биир «ыарыылаах» бөпө[illegible]ohу нотөөр.

Баһаартан тахсыыт хоромньуну төлөөһүн саҕана ыксаабын, уота-уокка түһүү, тоҺо ыаллардыкан государствоҕа өгөбүллүбут ороскуоту аччата сатаабын буолар.

—Тэрилтэлэр харчыларын кэмчилээтахтэрэ аатыран харабыл туппаттар эбэтэр ыара оболоох дьахталлары, пенсионердары үлэҕэ ылаллар. Кинилэртэн, үгэс курдук, төлөбүрү кыайан ыстэн ылбаккын. Итинник түбэлтэтигэр ороскуоту тэрилтэ салайааччыта бэйэтэ төлүөн аада. Аны мунуулаах биирдии харабылы туталлар. Хайа киһи 24 чааны быһа үлэлиэҕэй эбэтэр түүн ахсын хонтуораҕа кэлэн хонуоҕай. Итиэ эмиэ олоҕо суох, — диир ороҺуон прокурора В. Н. Соловьев.

Костоҥун курдук, ороҺуоҥга баһаар куттала суох буолбатах, аны ким уочарата күүтэн турара биллибэт.

Баһаар туруутугар ордук күүҥнүү кэмгэ куттал улаханынан райсовет исполкома **атырдьах ыйын 27 күнүттэн балаҕан ыйын 27 күнүгэр диэри баһаартан куттал суох буолуутун дьаһалларын ыытыыга** месячнигы биллэрдэ. Ый устата балаатаммыт дьаһаллары олохтоо биллэриигэ, объектар баһаарынай туруктарыгар бэрэбиэркэлэр, рейдэлэр ыытыллыахтара, онно ким эпиэтинэҥ хайдах өйдүүрэ эмиэ көстүөҕэ.

М. СИДОРОВА.

✦ Билэҕин дуо? ✦

ОРОҺУОСПА БЫРААҺЫННЬЫГА

ОроҺуоспа бырааһыннааҕын атын дойдуларга ахсаанын 25 күнүгэр ылаллар, оттон биһиэхэ тохсунньу 6 күнүгэр бырааһыннаныыбыт. Бу бырааһыннаныы туһунан Москва патриархиятын үлэһитэ, дьякон Александр Моисеков маннык кэпсиир.

«Христос төрөөбүт күнүн барыы христианскай бырааһыннаныктар ийэлэринэн аатталлар. Кинн бэйэтин норуотугар үтүө сонун таптаан, быраатталаһыы, үлэнэн дьоллонуу идеалынан буолар. Норуот сэҥээнэн, Рим 42-с императора Август Октавиан салайар кэмигэр, сайын Кыыс Мариэттан Иисус Христос күн сирин көрбүтэ. Ол туугун киһи-аймах сылдьыбат, Вифлеемскай хайа хаспаҕар буолбута. Илии Волхваттан дьон Вифлеемскай сулуустара саҥааралларын көрбүттэрэ уонна таҥара уолун көрөөрү кэлбиттэрэ. Киниилэр ладаны, ыһыл көмүү, о. д. а. баалх аҕалбыттара.

Аанньаллар Иисус Христос төрөөбүтүн, үрдүк таҥараҕа хайҕалы, сир үрдүгэр баар тапталы, эйэни, дьоллоох олоҕу айхаллаабыттара* диэн Лука евангелиетыгар суруллубут. Онтон ыла хайыы-үйэ 2000 сыл устата христианскай итэҕэллээхтэр кинилэхэ үтүөнү баҕаран, сырдык тыын өрөгөйдүүрүгэр арааран ороҺуоспаны бэлиэтиллэр. ОроҺуоспа елкатын ырай олоҕун маҥыкан аатталлар. Бырааһыннааччыкка колядканы—тыыны ылаллыыллыахтаах, ол ыллааһын оонньуунан доҕуһуолланыахтаах. Колядканы тохсунньу 19 күнүгэр (Кириһиэннээҕэ) диэри ылланыллыахтаах. Католиктар уонна протестаннар ороҺуоспаны Григорианскай церковь халандаарынан ахсыннын 25 күнүгэр ылаллар. Оттон нуучча православнай церковь Христос төрөөбүт күнүн Юлианскай церковь саҥа гражданскай стилин халандаарынан сөбүлэһиннэрэн, тохсунньу 7 күнүгэр бырааһыннаныыктыыр.

Былыр сахалар, биһиги өбүгэлэрбит, аҕабыттар таҥараны бүтэйдик итэҕэтэллэриннэн, ороҺуоспаны улахан бырааһынныгынан аҕаллара. Биһиги Арыылаахпытыгар биэс нэһилиэк таҥараҕа үгэр церковтэра баара. Аҕаччылларга ол церковтэн нуучча православнай церковь Христос төрөөбүт күнүн Юлианскай церковь саҥа гражданскай стилин халандаарынан сөбүлэһиннэрэн, тохсунньу 7 күнүгэр бырааһыннаныыктыыр.

Былыр сахалар, биһиги өбүгэлэрбит, аҕабыттар таҥараны бүтэйдик итэҕэтэллэриннэн, ороҺуоспаны улахан бырааһынныгынан аҕаллара. Биһиги Арыылаахпытыгар биэс нэһилиэк таҥараҕа үгэр церковтэра баара. Аҕаччылларга ол церковтэрэ тэрэпиэһинньык, ыстаарыһа, лоҥуөк, арабыт, харабыйай бырааһыннаныктар иннитэн церковь иһин, таһын ыраастаһын, киэргэтии түбүгэр түһэллэрэ. Таҥара дьиэтин муннугар, киирэр аанынан, истиэнэтигэр, олбуор хас баҕанатын аайы өгнөөх кумааҕыынан бүрүйэн банаар оҥорон ыйыыллара. Манна бырааһыннаныык түүн үөһүн саҕана саҕаланара. Арыылаахха киирэн иһэн көрдөххө, церковь күндээрэ олорор буолара, ол эмиэ кэрэ көстүү этэ. Оттон дьиэ иһигэр киирдэххэ, 60 чүмэчилээх люстра ыйанан, улахан таҥаралар иннилэригэр суон баҕана чүмэчилэр умайан турар буоллаллара, ырайга ыттыбыт курдук сананаллар. Алта куолакал бырааһыннаныык устата кэрэ музыка буолан чугдаарэн тахсара.

Сахалар урут языческай итэҕэллээх этилэр диллэр. Ойуону, абааһыны, сир, уот, уу иччилэрин итэҕэйэллэрэ. Православнай таҥара итэҕэлэ нууччалар кэлиэхтэриттэн, церковтар тутуллан, аҕабыттар ананан кэлбиттэрин кэнэ куускэ сайдыбыта. Арыылаах церковыгар үлэлээбит, мин биллэрбиэн, уонтан тахса аҕабыт уу сахалыы саҥараллара. Онон таҥара итэҕэлин бэрт добегнук, диринник итэрэллэрэ.

Сахалар урут иччилэри итэҕэйэллэрэ туһалаах курдук эбит. Билигин курдук хара тыаны үлүү тэпсибэттэрэ. Сиэр-майгы ортунан олус кэнэ буоллалара.

М. ПОПОВ.

Арыылаах.

БИЛЛЭРИИЛЭР

ОроҺуоннааҕы редакцияҕа уонна типографияҕа өрөмүөн үлэлэригэр сантехниктар наадалар. Төлөбүрэ дуогабар быһыытынан. Үлэлиэн баҕалаахтар кэлэн кэпсэтиһэргитигэр.

Администрация.

x x x

ОроҺуоннааҕы санэпидстанция салалтата үлэһит тэригэр олорор дьиэ арендалаһар. Төлөбүрэ дуогабар быһыытынан. Баҕалаахтар 21-279 телефоннан билсиһэргитигэр.

Администрация.

x x x

Карл Маркс аатынан совхоз сылгыһыта Петров Афанасий Николаевич бу дьыл атырдьах ыйын 10 күнүгэр эбиэт кэнниттэн дьиэтиттэн тахсан баран төннүбэтэ. Ити кэнниттэн иннин көрбүт дьон Одьулуун сельскай Советыгар биллэрэргитигэр.

Таҥаһа: халлаан күөҕэ спортивнай көстүүмнээх, джинсылаах эбэтэр күөх ветровка бүрүүнэлээх, кроссовкалаах.

Совхоз администрацията.

ОроҺуоннааҕы киин балыыһанан Лира Константиновна Аржакова аатыгар бэриллибит 030320 № дьиэх больничнай листа сүүнүтүнэн дьиэҥ суоҕунан аҕыллар.

Субуруусскай аатынан совхоз дирекцията, Хатылы отделениетын совета Аҕа дойдуну көмүскүүр Улуу сэриигэ уонна колхозтааҕы-совхозтааҕы тутуу ветерана

ПОПОВ Егор Ильич

соҥумардык өлбүтүнэн бокуонньук аймахтарыгар, чугас дьонуттар дирин кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Таптыыр сиэбиэм, бырааппыт, убайбыт, аймахпыт

БОРИСОВ Виктор Васильевич

эдэр саастыгар хомолтолоохтук өлбүтүн, диринник курутуйан туран, бары доҕотторутар, табаарыстарыгар биллэрэбит.

Эбэтэ, бырааттара, убайдара, таайдара, аймахтара.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

«САҤА ОЛОХ» («НОВАЯ ЖИЗНЬ»)—орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж—4315.

ЗАКАЗ № 104. Чурапчинская районная типография Госкомиздата ЯАССР, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а».